Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2011, sp. zn. 20 Cdo 2610/2009, ECLI:CZ:NS:2011:20.CDO.2610.2009.1

Číslo: 100/2011

Právní věta:

Bylo-li manželství pravomocně rozvedeno v řízení podle § 24a zák. o rod., ač nebyla uzavřena smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, lze k vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen bývalému manželovi (povinnému), nařídit exekuci (výkon rozhodnutí) i na majetek patřící do zaniklého společného jmění, které v době zahájení řízení o výkon (vydáním exekučního příkazu) nebylo vypořádáno. Druhému manželovi tudíž nesvědčí ve smyslu § 267 odst. 1 o. s. ř. právo k majetku, které nepřipouští exekuci (výkon rozhodnutí).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.03.2011

Spisová značka: 20 Cdo 2610/2009

Číslo rozhodnutí: 100

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Manželství - rozvod, Společné jmění manželů, Žaloba vylučovací (excindační)

Předpisy: § 143a odst. 1 obč. zák.
§ 143a odst. 2 obč. zák.
§ 143a odst. 4 obč. zák.
§ 148 obč. zák.
§ 149 odst. 1 obč. zák.
§ 24a odst. 1 předpisu č. 94/1963Sb.
§ 262a odst. 1 o. s. ř.
§ 267 odst. 1 o. s. ř.
§ 42 odst. 1 předpisu č. 120/2001Sb.
§ 42 odst. 2 předpisu č. 120/2001Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 4. 2. 2009 změnil K r a j s k ý s o u d v Brně rozsudek O k r e s n í h o s o u d u v Třebíči ze dne 8. 11. 2007, kterým v plném rozsahu vyhověl žalobě na vyloučení spoluvlastnických podílů na nemovitostech ve výroku označených (dále jen „předmětné nemovitosti“) z exekuce vedené u Okresního soudu v Třebíči ve prospěch žalovaného proti povinnému P. M., bývalému manželovi žalobkyně, a jímž rozhodl o náhradě nákladů řízení tak, že žalobu na vyloučení věcí z exekuce v

celém rozsahu zamítl, a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů.

Odvolací soud vyšel ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně, že notářským zápisem ze dne 21. 11. 2000 uzavřeli žalobkyně a její bývalý manžel (povinný) smlouvu o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění, podle které mj. movitý i nemovitý majetek (předmětné nemovitosti) nabytý za trvání manželství přechází dnem podpisu této smlouvy do výlučného vlastnictví žalobkyně (s právními účinky vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí ke dni 6. 12. 2000), že usnesením Okresního soudu v Třebíči ze dne 15. 10. 2002 byla podle platebního rozkazu Krajského soudu v Brně ze dne 29. 5. 2002, vykonatelného dnem 16. 8. 2002, nařízena exekuce proti P. M. k vymožení pohledávky oprávněného (žalovaného) ve výši 545 855 Kč s příslušenstvím, která vznikla v souvislosti s jeho podnikáním za trvání manželství se žalobkyní a která byla splatná v roce 1999, že manželství žalobkyně se jmenovaným bylo podle § 24a zák. o rod. rozvedeno rozsudkem Okresního soudu v Třebíči ze dne 3. 12. 2002, pravomocným dne 27. 12. 2002, přičemž soud vycházel z toho, že manželé uzavřeli písemnou smlouvu s úředně ověřenými podpisy upravující jejich vzájemné majetkové vztahy pro dobu po rozvodu, neboť smlouva o zúžení společného jmění manželů (dále jen „SJM“) již vypořádala veškeré jejich majetkové vztahy i pro dobu po rozvodu (z obsahu rozvodového spisu bylo soudem prvního stupně zjištěno, ke dni rozhodnutí soudu si manželé žádný majetek, který by tvořil jejich SJM, nepořídili). Pověřený soudní exekutor exekučním příkazem ze dne 20. 2. 2003 nařídil provedení exekuce prodejem předmětných nemovitostí. Krajský soud – na rozdíl od soudu prvního stupně – dovodil, že vznikla-li pohledávka žalovaného za povinným za trvání manželství se žalobkyní, „mohl soudní exekutor vést exekuci na majetek patřící do SJM“; pokud následně byla mezi žalobkyní a povinným uzavřena smlouva o zúžení SJM, na základě níž se výlučnou vlastnicí nemovitostí stala žalobkyně, pak se „uplatní“ ustanovení § 42 odst. 2 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, podle kterého se při provádění exekuce k této smlouvě nepřihlíží. Jelikož v souvislosti se zúžením SJM se neprovádí vypořádání, které zákon předpokládá mimo jiné pro případ rozvodu (jak k tomu došlo v dané věci), nepovažoval krajský soud za správný ani názor soudu prvního stupně, že byla-li za trvání manželství uzavřena smlouva o zúžení SJM, není co v souvislosti s rozvodem manželství vypořádávat, neboť i po zúžení SJM mohou manželé v konkrétním případě do okamžiku rozvodu manželství nabýt nějaký majetek, který by bylo možno vypořádat. S poukazem na § 42 odst. 2 exekučního řádu a na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1389/2003, proto uzavřel, že i když předmětné nemovitosti nejsou v SJM, ale v důsledku uzavřené smlouvy o zúžení SJM ve výlučném vlastnictví žalobkyně, není žaloba podle § 267 odst. 1 o. s. ř. důvodná; okolnosti, které předpokládá ustanovení § 267 odst. 2 o. s. ř., žalobkyně netvrdila.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání z důvodu nesprávného právního posouzení věci. Dovolatelka především poukázala na to, že její manželství s povinným bylo podle § 24a zák. o rod. rozvedeno před vydáním exekučního příkazu a že se tedy výlučnou vlastnicí předmětných nemovitostí stala nejen podle smlouvy o zúžení SJM, nýbrž i na základě další právní skutečnosti, tj. právě rozvodu. Dále uvedla, že nesouhlasí s názorem odvolacího soudu, že v souvislosti se zúžením SJM se vypořádání neprovádí, a v tomto ohledu odkázala na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 3. 2007, sp. zn. 20 Cdo 3297/2006, v němž bylo vysloveno, že dojde-li k zúžení SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, došlo současně k zániku SJM k ostatním věcem, které netvoří obvyklé vybavení společné domácnosti; věci, které byly takto ze SJM vyloučeny, podléhají podle § 149 odst. 4 obč. zák. vypořádání jako v případě zániku SJM. Odvolacímu soudu rovněž vytýká, že nevzal v úvahu tu skutečnost, že smlouva o zúžení a vypořádání SJM byla uzavřena dne 21. 11. 2000, tedy dříve, než nabyla účinnosti „příslušná ustanovení občanského soudního řádu a exekučního řádu“, podle nichž se při provádění exekuce nepřihlíží ke smlouvě o zúžení SJM. V této souvislosti vyjádřila názor, že pokud odvolací soud tato ustanovení aplikoval, jde „s ohledem na závažnost jejích dopadů o nepřípustnou pravou zpětnou retroaktivitu“. Podle názoru dovolatelky se odvolací soud nevypořádal ani s její argumentací, že žalovaný se měl svých práv

domáhat vyslovením neúčinnosti smlouvy o zúžení SJM. Navrhla, aby napadený rozsudek byl zrušen a věc byla vrácena odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalovaný ve svém písemném vyjádření k dovolání navrhl, aby bylo jako zjevně bezdůvodné odmítnuto.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud dovolání projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 30. 6. 2009 (viz článek II, bod 12. části první zákona č. 7/2009 Sb.) a po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, účastnicí řízení, řádně zastoupenou advokátem, dospěl po přezkoumání věci k závěru, že dovolání, které je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř., není důvodné.

Jelikož vady řízení podle § 229 odst. 1, odst. 2 písm. a), b) a odst. 3 o. s. ř., jež by řízení činily zmatečným, ani jiné vady řízení (§ 241a odst. 2 písm. a/ o. s. ř.), k nimž je dovolací soud – je-li dovolání přípustné – povinen přihlédnout z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3, věta druhá, o. s. ř.), v dovolání namítány nejsou a nevyplývají ani z obsahu spisu, a protože jinak je dovolací soud vázán uplatněným dovolacím důvodem, včetně jeho obsahového vymezení (§ 242 odst. 3, věta první, o. s. ř.), je předmětem dovolacího přezkumu právní závěr odvolacího soudu, že věci, k nimž žalobkyně uplatňuje vlastnické právo, nejsou vyloučeny z exekuce jejich prodejem.

Nesprávné právní posouzení věci ve smyslu § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu sice správně určenou nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle § 267 odst. 1 o. s. ř. právo k majetku, které nepřipouští výkon rozhodnutí, lze uplatnit vůči oprávněnému návrhem na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí v řízení podle třetí části tohoto zákona.

Tam, kde se ve zvláštních právních předpisech hovoří o soudním výkonu rozhodnutí nebo výkonu rozhodnutí, rozumí se tím také nařízení a provádění exekuce podle exekučního řádu (srov. § 130 zákona č. 120/2001 Sb.).

Podle § 42 odst. 1 exekučního řádu lze exekuci na majetek patřící do společného jmění manželů provést také tehdy, jde-li o vymáhání závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů. Za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela se pro účely nařízení exekuce považuje také majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že byl smlouvou zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů nebo že byl smlouvou vyhrazen vznik společného jmění ke dni zániku manželství. Podle § 42 odst. 2 exekučního řádu se při provádění exekuce také nepřihlíží ke smlouvě, kterou byl zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů o majetek, který patřil do společného jmění v době vzniku vymáhané pohledávky. Totéž platí, byl-li smlouvou rozšířen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů o majetek povinného, který nepatřil do společného jmění v době vzniku vymáhané pohledávky.

Podle § 143a odst. 1 obč. zák. mohou manželé smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu rozšířit nebo zúžit stanovený rozsah společného jmění manželů. Takto mohou manželé změnit rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i majetku a závazků, které již tvoří jejich společné jmění. Předmětem této smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Jestliže je předmětem smlouvy nemovitost, která již náleží do společného jmění manželů nebo do

výlučného majetku jednoho z nich, nabývá smlouva účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Podle ustanovení § 143a odst. 2 obč. zák. mohou dále manželé smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu vyhradit zcela nebo zčásti vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství, pokud nejde o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Podle § 143a odst. 4 obč. zák. se manželé mohou vůči jiné osobě na smlouvu uvedenou v předcházejících odstavcích (tj. i na smlouvu o zúžení stanoveného rozsahu společného jmění) odvolat jen tehdy, jestliže je jí obsah této smlouvy znám.

V projednávané věci bylo v řízení před soudy obou stupňů zjištěno, že usnesením Okresního soudu v Třebíči ze dne 15. 10. 2002 byla podle platebního rozkazu Krajského soudu v Brně ze dne 29. 5. 2002, vykonatelného dnem 16. 8. 2002, nařízena exekuce proti P. M. k vymožení pohledávky oprávněného (žalovaného) ve výši 545 855 Kč s příslušenstvím. Pohledávka, k jejímuž vydobytí je vedena exekuce, vznikla bývalému manželu žalobkyně v roce 1999, tj. za trvání manželství. Smlouvou ze dne 21. 11. 2000, uzavřenou formou notářského zápisu, zúžili manželé ve smyslu § 143a odst. 1 obč. zák. stanovený rozsah společného jmění (mimo jiné) tak, že movitý i nemovitý majetek (předmětné nemovitosti) nabytý za trvání manželství přechází dnem podpisu této smlouvy do výlučného vlastnictví žalobkyně. Manželství žalobkyně se jmenovaným bylo (podle § 24a zák. o rod.) rozvedeno rozsudkem Okresního soudu v Třebíči ze dne 3. 12. 2002, pravomocným dne 27. 12. 2002, přičemž soud vycházel z toho, že manželé uzavřeli písemnou smlouvu s úředně ověřenými podpisy upravující jejich vzájemné majetkové vztahy pro dobu po rozvodu, za niž považoval smlouvu o zúžení SJM, neboť ta již vypořádala veškeré jejich majetkové vztahy i pro dobu po rozvodu (ke dni rozhodnutí soudu si manželé žádný majetek, který by tvořil jejich SJM, nepořídili). Exekučním příkazem ze dne 20. 2. 2003 nařídil pověřený soudní exekutor provedení exekuce prodejem předmětných nemovitostí.

Výtce, že odvolací soud – za situace, kdy jde o vyloučení věcí, které žalobkyně nabyla do vlastnictví před 1. 1. 2001 ve shodě se smlouvou o zúžení stanoveného rozsahu společného jmění manželů uzavřenou rovněž před tímto dnem – nesprávně aplikoval občanský soudní řád ve znění účinném od 1. 1. 2001, tedy ve znění zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, přisvědčit nelze. Z části dvanácté hlavy I bodu 1 a z části třináctého citovaného zákona vyplývá, že pro řízení zahájená po 1. 1. 2001 (v dané věci bylo řízení zahájeno 29. 5. 2007, viz § 82 odst. 1 o. s. ř.) se bezvýjimečně použijí ustanovení občanského soudního řádu účinného od 1. 1. 2001 (srov. rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 85/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Názor odvolacího soudu, že „v souvislosti se zúžením společného jmění manželů se vypořádání neprovádí, neboť v daném okamžiku pro to nejsou zákonné předpoklady“, je však nesprávný a je v rozporu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu. Ta dovodila, že došlo-li rozsudkem soudu podle § 148 odst. 1 obč. zák. nebo podle § 148 odst. 2 obč. zák. k zúžení společného jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, došlo současně k zániku společného jmění manželů k ostatním věcem, které netvoří vybavení společné domácnosti (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1476/2000). Věci, které byly takto ze společného jmění manželů vyloučeny, podléhají podle § 149 odst. 4 obč. zák. vypořádání jako v případě zániku společného jmění manželů. Pokud po zániku společného jmění manželů k uvedeným věcem nenásledovalo do tří let jejich vypořádání dohodou nebo nebyl podán návrh na vypořádání rozhodnutím soudu, platí podle § 150 odst. 4 obč. zák. ohledně nemovitých věcí nevyvratitelná domněnka vzniku podílového spoluvlastnictví (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 3. 2007, sp. zn. 20 Cdo 3297/2006, na nějž dovolatelka poukázala). Tyto závěry se uplatní rovněž v případě zúžení společného jmění manželů smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu podle § 143a odst. 1 obč. zák. (k tomu srov. opět ustanovení § 149 odst. 4 obč. zák., podle kterého v případech uvedených v § 143a odst. 1 obč. zák. a § 148 odst. 1 obč. zák. se použijí ustanovení § 149 odst. 2 a 3 obč. zák. obdobně).

Jak vyplývá ze smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů, kterou

dne 21. 11. 2000 formou notářského zápisu uzavřela žalobkyně se svým bývalým manželem podle § 143a odst. 1 obč. zák., dohodli se její účastníci (mimo jiné) na tom, že movitý i nemovitý majetek (předmětné nemovitosti) nabytý za trvání manželství přechází dnem podpisu této smlouvy do výlučného vlastnictví žalobkyně. V této smlouvě však absentuje ujednání o majetkovém vypořádání (jež završuje zánik společných práv a povinností k věcem, jež náležely do SJM a o něž bylo zúženo), tedy o tom, zda žalobkyně, která movité i nemovité věci nabyla do svého výlučného vlastnictví, bude svému bývalému manželovi povinna něco na vypořádání plnit, popřípadě, že mu nebude na vyrovnání nic hradit. Existenci případné písemné dohody, jež by na smlouvu o zúžení SJM navazovala a v níž by vypořádání bylo po uzavření smlouvy o zúžení SJM provedeno, žalobkyně v řízení netvrdila.

Podle § 24a odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

Podle § 149 odst. 1 obč. zák. společné jmění manželů zaniká zánikem manželství (srov. § 22 odst. 1, § 24 a násl. zákona o rodině). Po zániku společného jmění, do něhož náleží majetek a závazky vyjmenované v § 143 odst. 1 obč. zák., následuje jeho vypořádání, které může být provedeno dohodou (§ 150 odst. 1 obč. zák.), rozhodnutím soudu (§ 150 odst. 3 obč. zák.) nebo na základě nevyvratitelné právní domněnky spojené s uplynutím doby (§ 150 odst. 4 obč. zák.).

V posuzované věci bylo zjištěno, že manželství žalobkyně a jejího manžela bylo ke dni 27. 12. 2002 podle § 24a zák. o rod. pravomocným rozsudkem Okresního soudu v Třebíči ze dne 3. 12. 2002 rozvedeno, přičemž v tomto řízení účastníci předložili jen smlouvu o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů, která – jak je shora uvedeno – neobsahuje ujednání o majetkovém vypořádání, a nepředložili ani jinou písemnou smlouvu upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů. I když tedy soud vydal rozsudek, jímž manželství žalobkyně a jejího manžela rozvedl, ve skutečnosti účastníci žádnou dohodu podle § 24a odst. 1 písm. a) zák. o rod. upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů nepředložili. Z tohoto vyplývá, že manželství žalobkyně a jejího manžela bylo sice pravomocně rozvedeno, čímž jejich SJM zaniklo, avšak ke dni rozvodu (ani na základě dříve uzavřené smlouvy o zúžení SJM) nebylo vypořádáno.

Nejvyšší soud ve svém usnesení uveřejněném pod číslem 74/2004 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek zaujal a odůvodnil závěr, že k vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů, lze nařídit výkon rozhodnutí i na majetek patřící do zaniklého společného jmění, které v době zahájení řízení o výkon nebylo vypořádáno. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. 20 Cdo 1849/2006, bylo dále vysloveno, že „pokud jde o ustanovení § 262a odst. 1 o. s. ř., to se použije i při nařízení výkonu rozhodnutí postihujícího majetek ze zaniklého (nejen tedy pouze zúženého) společného jmění manželů, avšak pouze tehdy, jestliže po zániku SJM nedošlo k jeho vypořádání (ať již dohodou či rozhodnutím soudu nebo na základě domněnky podle § 150 odst. 4 obč. zák.)“.

Jelikož exekuční příkaz má účinky nařízení výkonu rozhodnutí podle občanského soudního řádu (srov. § 47 odst. 2 exekučního řádu) a protože v dané věci byl pověřeným soudním exekutorem vydán exekuční příkaz o provedení exekuce prodejem předmětných nemovitostí dne 20. 2. 2003, tedy sice po zániku manželství žalobkyně a povinného, avšak před vypořádáním jejich SJM, lze – vzhledem ke zjištění, že závazek povinného vůči žalovanému vznikl za trvání manželství povinného a jeho manželky (žalobkyně) před uzavřením smlouvy o zúžení SJM – předmětné nemovitosti, jejichž

výlučnou vlastnicí se žalobkyně stala, postihnout v exekučním řízení vedeném proti jejímu bývalému manželovi. Žalobkyni tudíž nesvědčí ve smyslu § 267 odst. 1 o. s. ř. právo k majetku, které nepřipouští výkon rozhodnutí (exekuci).

Protože zamítavé rozhodnutí odvolacího soudu je věcně správné a dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. tak nebyl naplněn, Nejvyšší soud dovolání žalobkyně podle § 243b odst. 2, části věty před středníkem o. s. ř. zamítl.